
ÖZBEKİSTAN'DA 16 YIL SONRA TÜRK CUMHURBAŞKANI

18.11.2016

Gazetevatan, 17 Kasım 2016

1993ten bu yana olumsuz seyreden Türkiye-Özbekistan ilişkilerini geliştirmek için 16 yıl sonra en üst düzeyde ziyaret yapılıyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan Taşkente gidiyor. Sovyetlerin dağılmasından sonra Rusya ile yakınlığını koruyan ve Türkiye'yi İslamcı muhalifleri desteklemekle eleştiren Taşkent ile Ankara arasında yeni bir sayfa açmak için çalışılıyor.

Erdoğan, Cumhurbaşkanı olarak Özbekistana ilk resmi ziyaretini cuma günü yapacak. Ziyaret, 25 yıl ülkeyi yönetmiş olan Kerimovun ölümünün ardından 4 Aralıkta yapılacak erken Cumhurbaşkanlığı seçiminin öncesine denk geliyor. Ziyaret, Özbekistanla uzun yıllar inişli çıkışlı, ama genel hatlarıyla sorunlu olan ilişkileri düzeltme çabası için de önemli bir adım olacak.

1991de bağımsızlığını kazandıktan sonra Özbekistanı ilk tanıyan ülke Türkiye'di. Kerimovun Cumhurbaşkanı olarak ilk ziyaret ettiği ülkelerden biri de Türkiye oldu. Ardından Cumhurbaşkanları Turgut Özal, Süleyman Demirel ve son olarak Ekim 2000de Ahmet Necdet Sezer Taşkente resmi ziyaretlerde bulundu. Erdoğan'ın ziyareti 16 yıl sonra Cumhurbaşkanı düzeyinde ilk resmi ziyaret olacak. Cumhurbaşkanlığından yapılan açıklamada ziyaret için, iki ülke ilişkilerinin ve işbirliğinin geliştirilip güçlendirilmesi yönünde önemli bir fırsat ifadeleri kullanıldı.

1991deki bu olumlu tabloya ve sonrasında çok da sık olmayan ziyaretlere rağmen ilişkiler zamanla olumsuz yönde seyretti. Son üst düzey ziyaret Erdoğan'ın Başbakanlığı döneminde, 2003te gerçekleşti. Ardından 2013e kadar bir dizi kriz sebebiyle iki ülke ilişkilerinde gerilimler yaşandı.

Türkiye'ye muhalifleri koruma suçlaması

Özbekistanla Türkiye ilişkilerindeki gerilimin ilk ve yıllar süren en büyük sebebi, laiklik konusunda sert bir düzen öngören Özbekistan'ın ülkede İslamcı olmakla suçladığı isimlerin Türkiye'ye gelmesi oldu.

Özbekistandaki muhalif liderlerden Muhammed Salih, 1991de yapılan ilk Cumhurbaşkanlığı seçiminde yüzde 12,7 oy almıştı. Seçimlerin ardından partisine yönelik baskılar başladı, Salih gözaltına alındı.

Serbest kaldıktan sonra, 1993te dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın davetiyle Salih'in Türkiye'ye gelmesi Taşkent tepkisini çekti. Türkiye ziyaretinin ardından ülkesine dönen Salih, sınır dışı edildi. Hemen ardından, Türkiye'de okuyan Özbek öğrencilerin de Özbekistan karşıtı bir politikayla eğitim gördüğü iddiaları geldi.

Bu öğrencilerle ilgili 1993te bir adım atılmamıştı. Ancak 16 Şubat 1999da Cumhurbaşkanı

Kerimova yönelik suikast girişimine Türkiye vatandaşlarının da katıldığı iddia edildi. Bunun ardından Kerimov, Türkiyedeki tüm Özbek öğrencileri ülkeye geri çağırdı. Bu, ilişkilerdeki kırılma noktası oldu.

Bundan dört yıl sonra Erdoğan, ilişkileri tekrar rayına oturtabilmek için Taşkente gitti. Fakat 2005te, ilişkilerin yaklaşık sekiz yıl daha diplerde seyretnmesine yol açan bir gelişme yaşandı.

Türkiyeden Özbekistan aleyhine oy

13 Mayıs 2005te Andican kentinde yönetime tepki olarak büyük bir protesto gösterisi düzenlendi. Güvenlik güçlerinin orantısız müdahalesi ve göstericilere ateş açması sonucu yüzlerce insan hayatını kaybetti.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu olaya tepki göstermek için bir oturum düzenledi. Oturumda, Türkiye de Özbekistan aleyhinde oy kullandı. Bu olay, ilişkilerin 2003 öncesine dönmesine yol açtı.

1991 sonrası, Batının insan hakları ve demokrasi baskıları da Kerimovu, zaten kopmadığı Rusyaya daha fazla yaklaştırdı. Hatta, Andican olaylarından sonra ABDnin Özbekistandaki askeri üssünü boşaltmasını istedi. Doğu blokuna bu yaklaşma, Türkiye ile ilişkilerini de etkilemişti.

Gülen Örgütüne yönelik ilk davalar Özbekistanda açıldı

Türkiyeye yönelik İslamcılarını koruma suçlamalarını sürdüren Özbekistan, Gülen Örgütüne yönelik dünyada ilk davaları açan ve bu kişilere en ağır cezaları veren ülkelerden biri oldu. Özellikle, 2007den itibaren ülkede onlarca işadama Fethullah Gülenle bağlantısı olduğu gerekçesiyle tutuklandı. Bu kişilerin bir kısmı sekiz yıla kadar hapis cezaları aldı. Bir kısmı ise bir süre sonra cezaevinden çıkarılarak sınırışı edildi, mallarına el konuldu.

2009da Özbek televizyonlarının tümünde Suç ve Ceza başlıklı bir belgesel yayınlandı. Belgeselde, Gülenle bağlantılı iş adamlarının yasadışı iş yaptığı anlatılıyordu. Aynı sıralarda yine Özbek haber kanallarında Fethullah Gülenin AK Parti hükümeti tarafından desteklendiği anlatıldı.

Gülen örgütünün AKPlı bakanlara yönelik 17-25 Aralık operasyonuna kadar çeşitli düzeylerde, farklı uluslararası toplantılarda Özbek yetkililerle temas kuruldu. Ancak, bu temaslar ilişkilerin düzelmesinde ciddi bir etki yaratmadı.

2014te ilk üst düzey temas

17-25 Aralık sonrası o dönem Başbakan olan Erdoğan, 2003 sonrası ilk üst düzey görüşmeyi Şubat 2014te Soçi Kış Olimpiyatları sırasında Kerimov ile yaptı. Hemen ardından Ankara, uzun süredir bekletilen Taşkent Büyükelçisini atadı. Büyükelçi Namık Güner Erpul Taşkente görevine başladı.

"Durağan dönem bitti"

Erdoğanın Kerimovla görüşmesi ve Taşkente büyükelçi atanmasının ardından 10 Temmuz 2014te, dönemin Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, yıllar sonra dışışleri bakanı düzeyinde ilk resmi ziyareti gerçekleştirdi. Ziyaret, ilişkilerin düzelmesi için kritik bir adımdı, iki gün sürdü.

Ziyaretin ardından Davutoğlu, 'iki ülke arasındaki durağan dönemin bittiğini' ifade etti ve Türkiye-Özbekistan ilişkileri inşallah önümüzdeki yıllarda örnek gösterilecek ilişkiler arasına girecektir dedi.

Ekonomik ilişkiler siyasi ilişkilerin gölgesinde kaldı

Özbekistan ile Türkiye arasında ekonomik ilişkiler de, siyasi ilişkiler gibi inişli çıkışlı oldu. Bir çok alanda 90'ın üzerinde anlaşma yapıldı. Ancak, ikili ilişkileri ilerletmek adına atılan bu adımların çoğu, yaşanan siyasi sorunlar nedeniyle tam olarak uygulamaya geçirilemedi. Bu yüzden ekonomik ilişkilerde geline seviye potansiyelin gerisinde kaldı.

Türkiye ile Özbekistanın ikili ticaret hacmi, 2015 yılında 1,2 milyar dolar olarak gerçekleşmişti. Hâlihazırda Özbekistan'da başta tekstil, taahhüt, gıda, otelcilik, inşaat malzemeleri ve plastik, ilaç ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren, 100ü temsilcilik olmak üzere toplam 700 kadar Türk sermayeli firma bulunuyor. Türkiye'de ise Özbek sermayeli 114 firma faaliyet gösteriyor.

Kaynak/Source: